

we własnym rozwoju, zdało egzamin warunkując właściwe jego funkcjonowanie w różnych sytuacjach życiowych, zwłaszcza w okresie ideologicznego nacisku.

Omawiana praca ze wszech miar zasługuje na uwagę czytelnika, ukazuje bowiem szereg interesujących faktów historycznych, a ponadto jest przykładem roli jaką środowisko niższego seminarium duchownego odegrało w rozwoju wychowania chrześcijańskiego. Jest to pierwsze opracowania historyczne działalności tego typu szkoły w Polsce. Sięgając po tę książkę czytelnik - wychowawca może poznać wiele nieznanymi wydarzeń historycznych, biorąc pod uwagę burzliwe wydarzenia polityczne, których areną był wiek XX: Dwie wojny światowe, odzyskanie niepodległości, a następnie reżim komunistyczny w Polsce, zmiany zachodzące w samym Kościele (Sobór Watykański II) i w Ojczyźnie. W tych warunkach polityczno - społecznych poznajemy działalność dydaktyczno - wychowawczą, organizacyjną środowiska seminarium, czyli pedagogów i księży wychowawców, którzy zapisali się chlubnie w dziejach diecezji częstochowskiej, wychowując w większości przyszłych kapłanów, a także katolicki laikat. Ich wkład w proces wychowania wykracza także poza ramy diecezji, bowiem wielu absolwentów pracuje na różnych stanowiskach w Polsce.

W dziejach Niższego Seminarium Duchownego zapisali się również złotymi zgłoskami trzej ordynariusze Częstochowy, wielu kapłanów i sióstr, ludzi świeckich i mieszkańców Częstochowy. Zapisał się też szczególnie ks. bp Tadeusz Szwagrzyk, szkoda że autor nie poświęcił jemu pewnej uwagi.

Książka ks. J. Związka wnosi cenny, dotąd nieznan, gdyż nie usystematyzowany i nieopisany, wkład w dzieje Kościoła częstochowskiego i w dzieje narodu polskiego, zwłaszcza ziemi częstochowskiej.

Ks. Stanisław Urbański

Krystyna Janina Bąk, *Duchowość zakonna Anieli Róży Godeckiej (1861 - 1937), Częstochowa 2001, ss. 374.*

Rozważania o duchowości zakonnej są stale aktualne w epoce posoborowej. Kościół domaga się odnowy życia zakonnego i wzmocnienia jego roli w świecie. Sobór Watykański II ukazał szczególne wartości życia zakonnego, zwrócił także uwagę na potrzebę jego rozwoju i odnowy. Zgodnie z dekretem soborowym *Perfecte caritatis* podstawą tej odnowy powinna być konfrontacja z duchowością określoną przez założyciela, a więc powrót do źródeł, a także dostosowanie form działalności do zmieniających się warunków epoki (DZ 2).

Pontyfikat Jana Pawła II cechuje szczególna troska o właściwy kształt, formację i zachowanie charyzmatów zakonnych. Wyjątkowym wydarzeniem związanym z odnową życia zakonnego stał się Synod odbyty w Rzymie w 1995 roku, którego owocem jest adhortacja *Vita consecrata* z 25 marca 1996 roku.

Książka K. Bąk ma na celu przybliżenie i ułatwienie powrotu do źródeł poprzez ukazanie duchowości zakonnej w życiu i myśli teologicznej Sługi Bożej matki Anieli Róży Godeckiej. Zostało to zrealizowane na podstawie pozostawionych przez nią pism dotyczących głównie jej życia i myśli teologicznej w nich zawartych.

Na temat życia i działalności matki Anieli Godeckiej oraz jej nauki dotyczącej bezpośrednio duchowości zakonnej nie opublikowano do tej pory naukowych opracowań. Niniejsza dysertacja jest więc pierwszą tego rodzaju próbą. Spotykane dotąd nieliczne artykuły i prace dyplomowe koncentrują się na wybranych zagadnieniach, analizują raczej fragmentarycznie życie, a także niektóre aspekty duchowości Anieli Godeckiej, jej działalności apostołskiej i charytatywnej.

Podstawowym materiałem źródłowym były dla autorki opracowania pisma Anieli Godeckiej. Sługa Boża nie miała wykształcenia teologicznego, dlatego też nie pozostawiła po sobie dzieł o charakterze naukowym, traktatów teologicznych, ani tekstów drukowanych. Jej spuściznę piśmienniczą stanowią wyłącznie rękopiśmienne teksty, bogate w treść doktrynalną i praktyczną.

Do najważniejszych źródeł zalicza się „Notatki rekolekcyjne” oraz „Teologalne zapiski”. Obydwa zbiory stanowią pod względem treściowym jedną całość. Obejmują teksty pisane przez Autorkę w ciągu całego życia zakonnego, począwszy od roku 1888, to jest od pierwszych rekolekcji odprawianych w Zakroczymiu pod kierownictwem Honorata Koźmińskiego i matki Elżbiety Stummer (felicjanki). Odzwierciedlają one duchowe życie Sługi Bożej, przede wszystkim jednak stanowią czytelny obraz jej nauczania. Całość redagowanych przez Autorkę „Notatek rekolekcyjnych” - oprócz fragmentów o charakterze osobistym i praktycznym, zawiera nauczanie teologiczno-ascetyczne m.in. ducha franciszkańskiego, postawy zgodności z wolą Bożą, formacji zakonnej, jedności kontemplacyjno-apostołskiej. Wśród nich znajdują się zagadnienia związane z modlitwą, kultem Niepokalanego Serca Maryi, pracą.

Drugą grupę materiałów źródłowych stanowi w pracy Ustawodawstwo Zgromadzenia. Wykorzystano redakcje Konstytucji Zgromadzenia począwszy od 1888 roku, czyli od początków istnienia Zgromadzenia, poprzez kolejne redakcje, aż do ich pierwszego zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską z pewnymi poprawkami, czyli do 1929 roku. Redakcja z 1930 roku zawiera naniesione suponowane poprawki i zastała wydana drukiem.

Na przełomie lat 1914 i 1915 - również pod kierunkiem Honorata Koźmińskiego - Godecka redagowała Dyrektorium, czyli tzw. „wykład Konstytucji”, które - głównie w oparciu o duchowość franciszkańską - wyjaśniają, w jaki sposób należy rozumieć i praktykować poszczególne „przepisy” zakonne uznawane przez pierwsze członkinie Zgromadzenia za zobowiązujące.

Ważnym materiałem źródłowym była także „Autobiografia” napisana przez Godecką, na którą składają się trzy zeszyty, łącznie 554 strony rękopisu. „Autobiografia” powstała pod koniec jej życia na wyraźne życzenie bł. Honorata. Oprócz historii Zgromadzenia Małych Sióstr doprowadzonej do 1921 roku, „Autobiografia” zawiera także treści ascetyczne i teologiczne. Sługa Boża omawia wartość powołania zakonnego i wierność wobec tego daru w trudnych latach życia narodu polskiego. W „Autobiografii” zaznacza się apostołski wymiar duchowości zakonnej, widoczny jest także głęboki patriotyzm Założycielki. Omawiane źródło potwierdza silne powiązanie życia samej Sługi Bożej i członkin Zgromadzenia przez nią założonego z duchowością tego Zgromadzenia.

Ważnymi materiałami źródłowymi są również „Teksty ascetyczne”, „Różne myśli, uwagi, modlitwy”, a także „Rozmyślania”, które składają się z czterech części i zawierają łącznie 142 medytacje. W powyższych materiałach źródłowych Założycielka umieściła obszernie fragmenty Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu, a także

myśli świętych, pisarzy ascetycznych i mistycznych. Matka Aniela omawia w nich również zagadnienia dotyczące miłości Bożej i oblubieńczej, naśladowania Jezusa oraz przygotowania do godnego przyjmowania Eucharystii i kultu Najświętszego Sakramentu, a także praktykowania różnych form modlitwy.

Ważnym źródłem umożliwiającym opracowanie niniejszej dysertacji były listy do członkiń Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi (w liczbie 419), Koźmińskiego (14), biskupów, kapłanów, członkiń innych zgromadzeń, rodziny oraz innych osób. Treść listów zawiera przede wszystkim nauczanie teologiczno-ascetyczne dotyczące duchowości zakonnej, z uwzględnieniem poszczególnych elementów tego życia.

Materiałem źródłowym jest również 15 „Pism okólnych”, kierowanych do sióstr Zgromadzenia z okazji dorocznych świąt (zazwyczaj Bożego Narodzenia), bądź w innych ważniejszych okolicznościach.

Spośród rękopisów należy wymienić także pisma dotyczące wychowania religijnego dzieci, które oprócz treści teoretycznych zawierają praktyczne wskazania dla sióstr, niezbędne w ich apostołacie. Należy w tym miejscu zauważyć, że wtedy, gdy zostały opracowane, odczuwało się brak podręczników do nauczania religii w szkołach. Dlatego też wymienione prace stanowiły cenną pomoc merytoryczną oraz praktyczną w prowadzeniu zajęć z najmłodszymi.

Analizując teksty Sługi Bożej autorka również wzięła pod uwagę źródła drugorzędne, a wśród nich listy nadesłane do Zgromadzenia i matki Godeckiej. Na podkreślenie zasługują listy od o. Honorata, jest ich 1501. Dotyczą one zarówno życia Założycielki i świadczą o znacznym wkładzie pracy m. Aniela zarówno w zakresie tłumaczenia, jak również publikacji książek autorstwa Honorata Koźmińskiego, wyrażającą się we współpracy z wydawnictwami. Znaczna część tych listów zawiera sugestie Błogosławionego odnoszące się do redakcji Ustaw Zgromadzenia, kwestii tzw. sióstr zjednoczonych. Inne dotyczą bezpośrednio duchowości zakonnej, w tym m.in. ideału ukrycia, formacji oraz apostołstwa.

Matka Aniela otrzymywała również listy od swojego kierownika duchowego z ostatnich lat życia Leona Pyżalskiego (CSSR), których zachowało się 17. Potwierdzają, że Sługa Boża prowadziła głębokie życie duchowe. Ojciec Leon wyjaśniał swej penitencie zagadnienia z zakresu duchowości zakonnej, m. in. modlitwy, dziecięctwa duchowego, zjednoczenia z Bogiem, dążenia do świętości.

W rozprawie autorka wykorzystała także listy pisane do Anieli Godeckiej przez biskupów, kapłanów, członkinie Zgromadzenia oraz inne osoby. Są one potwierdzeniem, że kierunek duchowości zakonnej nadany Zgromadzeniu przez Sługę Bożą był zachowany. Jest to bardzo obszerny materiał badawczy, który w dysertacji został z konieczności wykorzystany tylko pod kątem prowadzonych badań.

Aby ukazać w pełni duchowość zakonną w życiu i myśli teologicznej m. Godeckiej, autorka sięgała także do innych dokumentów, znajdujących się w Archiwum Generalnym Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi. Należą do nich przede wszystkim: Protokoły Rady Generalnej, Protokoły Kapituły Spraw, Księga Protokołów Wizytacyjnych, Kronika Zgromadzenia, obecne Konstytucje i Dyrektorium oraz pisma poszczególnych przełożonych generalnych. Dokumenty te pozwalają precyzyjniej scharakteryzować duchowość zakonną i franciszkanizm Zgromadzenia, ukazują również aktualność nauczania m. Aniela Róży w obecnym czasie i realizację teoretycznych założeń w codzienności życia.

Ten obszerny przegląd bibliografii rękopiśmiennej jest przykładem rzetelności naukowej s. K. Bąk w tej książce - bynajmniej zresztą nie jedynym. Autorka porusza się po tym gruncie źródeł z dużą erudycją i kompetencją, nie ulegając pokusie łatwego zafascynowania się Założycielką, lecz starając się ukazywać niniejsze zagadnienia doktryny w całej ich złożoności.

Badania nad duchowością w życiu i myśli teologicznej Sługi Bożej Godeckiej autorka ujęła w sześć rozdziałów. W pierwszym z nich została przedstawiona sytuacja historyczna oddziaływująca na duchowość zakonną m. Anieli, a także wpływ duchowości franciszkańskiej w ujęciu kapucyńskim oraz szkoły alfonsjańskiej. Etapem wstępnym, będącym niejako fundamentem, na którym opierała się duchowość zakonna m. Róży jest środowisko rodzinne, a następnie młodość i życie zakonne.

W drugim rozdziale autorka podjęła analizę istoty duchowości zakonnej, na którą składają się treści przedmiotowe i treści podmiotowe. Zwracając uwagę na treści podmiotowe Założycielka koncentruje się na osobistym oddaniu się Bogu w miłości mówiąc o realizacji tzw. „małej drogi dziecięctwa duchowego”. Miłość oblubieńcza do Chrystusa jako „miłość wybrania” nadaje właściwy kierunek powołaniu zakonnemu. Uczy ona osoby zakonne, aby całkowicie oddały się Bogu-Miłości. Konsekwencją zaś tego oddania stanowi świadome opuszczenie wszystkiego, by pójść za Chrystusem i uczyć się od Niego miłości.

Naśladowanie Chrystusa jest dla Sługi Bożej ideałem doskonałości i stanowi dla niej istotę powołania zakonnego. Dlatego Założycielka podkreśla szczególną wartość naśladowania Syna Bożego w całym życiu zakonnym i sama pragnąc upodobnić się do postawy Jezusa czyniła wysiłek, aby ustawicznie konfrontować własne życie z życiem i postawą Jezusa.

Życie wspólnotowe stanowi jeden z podstawowych elementów powołania zakonnego. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że pomimo represji w stosunku do Kościoła, zakonów i zgromadzeń zakonnych w ostatnich latach XIX wieku, od początku istnienia Zgromadzenia było ono realizowane przez wspólne modlitwy, w tym również nocne, adoracje Najświętszego Sakramentu, wspólną pracę i wspólne zamieszkanie. Według nauczania Założycielki cechami życia wspólnotowego są m. in.: jedność, miłość, postawa dialogu i wzajemnego zaufania członkiń wspólnoty. W oderwaniu od ducha świata m. Róża mówi o dwóch płaszczyznach rzeczywistości doczesnej. Z jednej strony zauważa ład i porządek w świecie współczesnym, z drugiej mówi o nieuporządkowanym „świecie grzechu”. Aniela Godecka uważa oderwanie od ducha świata za drogę do osiągnięcia najwyższej doskonałości. W osiągnięciu osobistej świętości Założycielka zwraca uwagę na oddanie całej swojej istoty Bogu, aby żyć wyłącznie dla Jego chwały i Jego miłości. To całkowite „unicestwienie” siebie, czyli własnego „ja”, pogrążenie się w Bogu jest według jej sugestii „samą istotą doskonałości”.

W rozdziale trzecim autorka podjęła analizę charakterystycznych cech duchowości zakonnej. Do nich zaliczyć można teocentryzm, chrystocentryzm, maryjność, duch franciszkański, ideał życia ukrytego, postawę zgodności z wolą Bożą, jedność kontemplacyjno -apostolską, czyli tzw. życie połączone i apostołat. Ideał życia ukrytego i franciszkanizm są cechami charakterystycznymi dla honorackiej rodziny zakonnej. Zamieranie życia zakonnego w Królestwie Polskim pod koniec XIX wieku naprowadziło o. Honorata na sformułowanie idei życia ukrytego, będącego - jego zdaniem - w ówczesnym czasie najlepszą formą realizacji życia zakonnego. Jednakże ta spe-

cyficzna koncepcja realizacji duchowości zakonnej ma nie tylko źródła społeczno-polityczne, ale przede wszystkim posiada uzasadnienie teologiczne. Aniela Godecka dostrzegала ideał życia ukrytego w życiu Jezusa i Maryi w Nazarecie, odczytywała go także w sakramentalnej obecności Jezusa w Najświętszym Sakramencie oraz w ukrytym życiu pierwszych uczniów Pańskich. Za główną cechę Zgromadzenia przyjęła jedność kontemplacyjno-apostolską, czyli życie połączone. Wartość i cechy życia połączonego mają ścisły związek z apostołstwem środowiskowym.

Kolejny rozdział to refleksja nad formacją zakonną. Jest to doniosłe zadanie, na którego owocach ma się opierać życie duchowe i posługa apostolska osób żyjących w ukryciu. Troska o pielęgnowanie, właściwy rozwój i kształtowanie powołań zgodnie z własnym charyzmatem, uważa m. Aniela za podstawowy czynnik prowadzący do odrodzenia życia zakonnego, skazanego przez zaborcę na naturalne wymarcie. W formacji przygotowującej do podjęcia regularnego życia wspólnotowego, matka Róża zwraca uwagę na właściwy sens życia zakonnego, czyli na praktykę rad ewangelicznych. Śluby ubóstwa, czystości posłuszeństwa zachowywane przez osoby żyjące w świecie wymagały żywej wiary i zwrócenia szczególnej uwagi na ciągły wysiłek ducha. Dlatego osadzenie ich w kontekście formacji początkowej i jednocześnie ciągłej ukazuje doniosłość rad ewangelicznych w życiu osoby zakonnej.

Rozdział piąty podejmuje analizę środków służących osiągnięciu doskonałości zakonnej. Do nich Założycielka zalicza przede wszystkim życie sakramentalne, modlitwę, pracę i kult. Drogą wiodącą do podjęcia ascetycznych wysiłków jest systematyczne korzystanie z sakramentów świętych, a szczególnie codziennej Komunii świętej. Osobisty wysiłek winien obejmować również regularne ćwiczenia duchowe, z których na plan pierwszy wysuwa się modlitwa, a także praca i kult.

Rozdział szósty jest próbą ogólnego podsumowania przeprowadzonych badań nad duchowością zakonną w życiu i myśli teologicznej Sługi Bożej. W powyższym rozdziale został wzięty pod uwagę stosunek m. Anieli do źródeł teologicznych, w tym Pisma Świętego i tradycji duchowości. Ukazana została oryginalność nauki Anieli Godeckiej, ze zwróceniem uwagi na tzw. „małość” życia zakonnego, zaczerpniętą głównie ze źródeł duchowości franciszkańskiej, a także dokonano podsumowania i oceny działalności apostolskiej Zgromadzenia. Do aktualnych cech nauczania m. Róży został włączony przekaz dla Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi oraz uwzględniono inspiracje dla ludzi żyjących w świecie.

Realizując ideał życia zakonnego - mocno podkreśla autorka - Założycielka korzystała przede wszystkim ze wzorca w postaci szkoły franciszkańskiej, zajmującej ważne miejsce w dziejach chrześcijańskiej duchowości. Św. Franciszek z Asyżu czerpał inspiracje z ducha Ewangelii i w swoim życiu realizował w sposób radykalny wzorzec postawy samego Chrystusa. Myśl teologiczna św. Franciszka i św. Bonawentury ukazała matce Róży prawdę, że Bóg Trójjedyny jest najlepszym Ojcem i Stwórcą świata.

Pisma Anieli Godeckiej ujawniają także jej znajomość doktryny św. Tomasza z Akwinu, św. Teresy od Dzieciątka Jezus, św. Teresy z Avilii, św. Jana od Krzyża, św. Franciszka Salezego.

Na duchową formację - stwierdza autorka - matki Anieli Róży wpłynęła również duchowość ignacjańska. Jak wynika z „Notatek rekolekcyjnych”, Godecka kilkakrotnie odprowadzała ćwiczenia według szkoły św. Ignacego Loyoli. W swoich pismach mówi o trypunktowej medytacji, potrzebie przepojenia działalności apostolskiej ustawicz-

nią łącznością z Bogiem, a także o praktykowaniu ćwiczeń rekolekcyjnych, rachunku sumienia, co sprzyja uporządkowaniu życia według woli Bożej. Wszystko to służy osiągnięciu przez człowieka ostatecznego celu życia oraz większej chwale Bożej.

Spśród szkół duchowości, które znajdują odzwierciedlenie w pismach Sługi Bożej, należy również zwrócić uwagę na szkołę zainicjowaną przez św. Alfonsa Liguori. Założycielka oraz członkinie Zgromadzenia pozostawały pod wpływem duchowości alfonsjańskiej; potwierdza to stały kontakt redemptorystów, w tym zwłaszcza Bernarda Łubieńskiego od 1917 roku i Leona Pyżalskiego od 1925 roku, zarówno z Anielą Godecką, jak również ze Zgromadzeniem.

Ubogaceniem przesłania Sługi Bożej są także nauki czerpane z prac pisarzy ascetycznych. Należą do nich m.in. *O doskonałości chrześcijańskiej* A. Rodriqueza, *Kontemplacje ewangeliczne* Bossueta, wyjątki z *Konferencji* kard. Merciera, *Rozmyślenia o miłości Bożej* J. Grou oraz książek Honorata Koźmińskiego, Leona Pyżalskiego, Józefa Sebastiana Pelczara, Grzegorza Piramowicza i Piotra Juliana Eymarda. Wybrane przez nią fragmenty dotyczą przede wszystkim takich zagadnień jak: miłość Boża, zjednoczenie ze Stwórcą, naśladowanie Jezusa, modlitwa, tajemnica grzechu, wynagrodzenie, stan łaski, miłości i doskonałości chrześcijańskiej.

Odrębnego potraktowania wymaga kierunek duchowy nadawany zarówno Założycielce, jak całemu Zgromadzeniu przez Koźmińskiego. Błogosławiony zwracał uwagę przede wszystkim na wydarzenia zbawcze Syna Bożego, w tym zwłaszcza na narodzenie i odkupienie. Charakterystyczny dla duchowości franciszkańskiej kult Męki Pańskiej, znalazł u ojca Honorata swoje miejsce w postaci drogi krzyżowej i nabożeństwa do Przenajświętszego Oblicza Pana Jezusa. Ojciec Honorat podkreślał także potrzebę kultu Najświętszego Sakramentu oraz ideę wynagrodzenia za grzechy ludzkości, zwłaszcza osób pracujących w fabrykach. Zgodnie z myślą Błogosławionego matka Aniela realizowała ideał życia ukrytego, który wiąże się także z realizacją apostołatu środowiskowego, który preferował Założyciel.

Podsumowując rozważania na temat wpływu różnych szkół duchowości - co uczyniła znakomicie autorka - na życie wewnętrzne Sługi Bożej, należy stwierdzić, że w pismach źródłowych przeważa duchowość franciszkańska w ujęciu kapucyńskim. Korzystanie z innych szkół duchowości, widoczne w pismach m. Róży, jest dowodem jej rzetelnego podejścia do teologii życia wewnętrznego według mistrzów i twórców tej dyscypliny naukowej.

Wielką zasługą autorki jest ukazanie oryginalności nauki A. Godeckiej. Do oryginalnych cech ukazujących przesłanie Sługi Bożej zalicza się „małość” życia zakonnego i działalność apostołską. Aniela Godecka analizując poszczególne cechy „małości” zwraca uwagę na postawę św. Franciszka, który uczył ją synowskiego, pełnego miłości zawierzenia, bezpośredniego i przyjacielskiego kontaktu z Bogiem. Postawa ta polega także na chrystocentryzmie, czyli ześrodkowaniu życia zakonnego na Chrystusie, Synu Bożym. Szczególną rolę w kształtowaniu postawy „małości” odgrywa Ewangelia, która dla św. Franciszka, a za nim dla matki Godeckiej jest szkołą naśladowania Chrystusa.

Źródłem „minioritas” jest dla Sługi Bożej fakt Wcielenia i Odkupienia Syna Bożego. Z kolei Wcielenie i Odkupienie łączy się z pokorą i cichością samego Jezusa. Wyjątkowość ofiary Jezusa polega zdaniem matki Róży na tym, że z miłości przyjął On konsekwencje bycia „małym” od narodzenia aż po zbawczą ofiarę na krzyżu.

Omawianą postawę życia zakonnego powinien charakteryzować duch ubóstwa, posłuszeństwa, roztropności, radości i pokoju; wyraża się on także w postawie braterstwa.

Aniela Godecka podejmując realizację dzieła, jakim była działalność apostołska wśród robotnic fabrycznych, korzystała wprawdzie z rad i sugestii bł. Honorata, lecz jej pisma wyraźnie zaświadcniają, że Sługa Boża była inicjatorką wielu przedsięwzięć. Matka Godecka akcentowała w działalności apostołskiej przede wszystkim świadectwo własnego życia. Podkreślała rolę dobrego słowa, ofiarnej pracy, a także potrzebę ponoszenia ofiar, w tym także ofiary z własnego życia, dla zbawienia poszczególnych osób. Należy w tym miejscu przypomnieć, że odczytanie znaków czasu zakładało z jednej strony konieczność modlitewnego zbliżenia się do Boga, co matka Aniela zawsze uważała za najważniejsze, z drugiej zaś - podejmowania inicjatyw mogących pomóc nie tylko dziewczętom, ale także całym rodzinom.

O twórczej działalności apostołskiej Anieli Godeckiej świadczą podejmowane przez nią inicjatywy zarówno wobec dzieci i młodzieży, względem pracujących robotnic i ich rodzin, jak również względem robotnic chorych, rekonwalescentek, bezrobotnych.

Twórcze i nowatorskie działania Założycielki nosiły znamiona głębokiego patriotyzmu. Matka Aniela wykorzystywała każdą nadarzącą się okazję, aby bezpośrednio lub pośrednio działać dla dobra Ojczyzny, zarówno w czasach zaborów, jak i w latach międzywojennych. Represje stosowane wobec Kościoła i narodu polskiego przed 1918 rokiem nie tylko nie przeszkadzały, lecz wręcz inspirowały matkę Godecką do ukrytej, a zarazem dynamicznej i jakże owocnej działalności. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Sługa Boża podejmowała taką działalność, jaka była potrzebna Kościołowi i Ojczyźnie.

Inicjatywy apostołskie matki Róży były konkretną odpowiedzią na konkretną rzeczywistość, a więc odpowiadały na duchowe i materialne potrzeby człowieka końca XIX i początku XX wieku. Koncepcja duchowości zakonnej stworzona przez Założycielkę wymagała podejmowania działań o charakterze apostołskim i charytatywnym, co służyło doprowadzeniu zarówno członkiń Zgromadzenia, jak i osób świeckich do świętości życia. Koncepcja ta od samej Założycielki wymagała znacznego zaangażowania w sprawy formacji duchowej Zgromadzenia i otwierania się na potrzeby bliźnich. Można więc powiedzieć, że Aniela Godecka, będąc głęboką patriotką, w czasach zaborów i w latach międzywojennych realizowała tzw. „pracę u podstaw”.

Bogactwo materiałów zamieszczonych w książce sprawia, że jej lektura staje się pasjonującą przygodą intelektualną dla każdego kto interesuje się misją Zgromadzenia i prawami życia zakonnego w naszym kraju na przełomie XIX i XX wieku. Autorka, podejmując trud opracowania obszernych materiałów, dała polskiej teologii duchowości narzędzie interpretacji złożonej rzeczywistości życia zakonnego; narzędzie, jakim jest analiza teologiczna stosowana w teologii duchowości. Dlatego praca s. K. Bąk jest pionierska i krytyczna, wnosi wielki wkład w poznanie polskiej tradycji duchowości w ramach wielkiej szkoły honorackiej.

Ks. Stanisław Urbański